

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2842/2018

Datum rozhodnutí: 26. září 2018

Závěr: *Vůle vlastníka při nakládání s věcí není neomezená, nýbrž s ní může nakládat jen v mezích právního řádu. Z této skutečnosti však nevyplývá soukromoprávní povinnost pronajimatelky prodloužit smluvní vztah s nájemkyní na další dobu. Jednou ze stěžejních zásad soukromého práva je zásada autonomie vůle, tedy možnost osoby vlastní vůlí ovlivňovat a určovat své postavení v právních vztazích (zvláště pak v závazkových právních vztazích, kde se projevuje jako zásada smluvní volnosti). Věc je třeba poměřovat právě zásadou smluvní volnosti; jestliže strany dohodly výpůjčku na jeden rok, pak skutečnost, že jedna ze stran odmítla výpůjčku prodloužit, je jen realizací smluvní volnosti, a není-li tu konkrétní právní povinnost smlouvu uzařít, nelze jí vytykat, že tak neučinila.*

Obsah: Spor byl veden o vyklizení nemovitosti. Stát, zastoupený Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, uzavřel s žalovanou smlouvu o výpůjčce na dobu jednoho roku s tím, že poté lze výpůjčku prodloužit. Žalovaná v budově provozovala sociální centrum. Výpůjčka však prodloužena nebyla a stát se domáhal vyklizení budovy. Tomu se žalovaná bránila poukazem na tvrzený nesoulad výkonu vlastnického práva žalobkyně s dobrými mravy, na jeho rozpor s Listinou základních práv a svobod a se zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Soudy však neshledaly nic, co by zakládalo rozpor výkonu práva žalobkyně výpůjčku neprodloužit, resp. žádat žalovanou, aby budovu vyklidila, s dobrými mravy, nebo dokonce s právními předpisy. Poukázaly přitom zejména na právo státu jako vlastníka s věcí ve svém vlastnictví libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit; proto žalobě vyhověly. V podaném dovolání žalovaná odmítla závěr odvolacího soudu, podle kterého dispozice vlastníka nakládat se svým majetkem je z hlediska jeho možných motivů

neomezená a jednotlivé úkony takové dispozice, včetně prodloužení či neprodloužení výpůjčky, nepodléhají testu souladu s dobrými mravy nebo jinými korektivy práva. Podle dovolatelky naopak dispozice vlastníka není neomezená a je třeba zkoumat i jeho motivy. Odvolací soud i s odkazem na judikaturu vychází z toho, že výjimky z práva vlastníka žádat vyklizení věci mohou být zdůvodněny jen potřebami či zájmy žalovaných, nikoli motivy vlastníka; dokonce zdůraznil právo vlastníka s věcmi libovolně nakládat a jiné osoby z jeho užívání vyloučit. Naopak žalovaná tvrdila, že rozsah ochrany vlastnictví je nejobecněji vymezen čl. 11 Listiny, přičemž z odstavce 3 vyplývá, že vůle vlastníka není neomezená. Toto ustanovení omezuje dispozici vlastníka, včetně jeho práva na neprodloužení smluvního vztahu. Žalovaná tvrdila, že motivy, proč v dané věci vlastník upustil od dalšího prodloužení smlouvy o výpůjčce, byly právně neuznatelné. Soudy však absolutizovaly vůli vlastníka a neprovedly důkazy, které navrhovala. Dále žalovaná namítala, že rozhodování vlastníka – státu –, který je právně omezen ve způsobu nakládání s majetkem, je právně testovatelné podle kritérií obsažených v čl. 11 odst. 3 Listiny. Kritériem není subjektivní přesvědčení žalované, ale objektivní skutečnost, procesní postoj žalované je však třeba vyvrátit nebo potvrdit. Dále uvádí, že podle § 14 zákona č. 219/2000 Sb. musí být majetek státu využíván účelně a hospodárně, podle § 8 téhož zákona majetek státu užívá k plnění svých funkcí a k zajišťování veřejně prospěšných činností nebo pro účely podnikání; dále § 14 odst. 7 státu ukládá, jak naložit s dočasně nepotřebným majetkem. Způsob nakládání stanoví § 27 odst. 1 téhož zákona „jako možnost“, ale při výkladu ve vztahu k § 14 odst. 7 se jeví jako povinnost organizační složky státu nakládat s majetkem způsobem tam uvedeným. Uvedený zákonný režim lze podřadit pod pojem „v mezích právního řádu“ ve smyslu § 1012 občanského zákoníku. Nejvyšší soud posuzoval otázku, zda existuje přímá vazba mezi (v dané věci údajným, tvrzeným) nevhodným, resp. neúčelným hospodařením s majetkem státu, které je v rozporu se zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování

v právních vztazích, a právem soukromé osoby na užívání takového majetku; jinak řečeno, zda nehospodárné nebo neúčelné hospodaření státu s jeho majetkem zakládá právo konkrétního nestátního subjektu na užívání takového majetku. Dovolání Nejvyšší soud zamítl. V judikatuře byl již dříve formulován závěr, že zamítnutí vlastnické žaloby pro rozpor výkonu vlastnického práva s dobrými mravy připadá výjimečně do úvahy, pokud výkon práva na ochranu vlastnictví vážně poškodí uživatele věci, aniž by vlastníkovvi přinesl odpovídající prospěch, a vyhovění žalobě by se dotýkalo zvláště významného zájmu žalovaného (zpravidla jde o zajištění bydlení). Úvahu o tom, zda výkon práva v konkrétním případě je, či není v rozporu s dobrými mravy, je oprávněn dovolací soud zpochybnit pouze v případě, že by úvahy soudů v nalézacím řízení byly zjevně nepřiměřené. Žalovaná od počátku věděla, že smlouva o výpůjčce nemovitosti je uzavřena na dobu jednoho roku a ze smlouvy nevyplývá, že by měla nárok na její prodloužení. Musela tedy objektivně, při zachování obvyklé opatrnosti počítat s tím, že smlouva prodloužena nebude a ona bude muset budovu vyklidit. Žalovaná nemá pro užívání budovy žádný právní důvod a je třeba vzít v úvahu i způsob, kterým se ujala užívání nemovitosti; úvaha soudů o tom, že žaloba na vyklizení není v rozporu s dobrými mravy ani zneužitím práva (§ 8 občanského zákoníku), není za zjištěného skutkového stavu, kterým je dovolací soud vázán, zjevně nepřiměřená. Je nepochybné, že vůle vlastníka při nakládání věcí není neomezená, že s ní může nakládat jen v mezích právního řádu (§ 1012 občanského zákoníku). Z této skutečnosti však nevyplývá soukromoprávní povinnost žalobkyně či jejího předchůdce prodloužit smluvní vztah s žalovanou na další dobu. Žalobkyně postupovala v souladu se smlouvou uzavřenou s žalovanou, podle které bylo užívací právo žalované omezeno na jeden rok s tím, že může být prodlouženo (tato možnost ovšem vyplývá z povahy věci), strany však nedohodly podmínky, za kterých by žalující strana byla povinna výpůjčku prodloužit. Žalované tak nárok na její prodloužení nevznikl, a to ani ze zákona, ani ze smlouvy. Jednou ze stěžejních zásad soukromého práva je zásada autonomie vůle, tedy možnost osoby vlastní vůlí ovlivňovat a určovat své postavení v právních vztazích (zvláště pak v závazkových právních vztazích, kde se projevuje jako zásada smluvní volnosti). Z ustanovení § 8 odst. 1, § 14 odst. 7, § 27 odst. 1 zákona

č. 219/2000 Sb., z čl. 11 odst. 1 a 3 Listiny, na které dovolatelka odkazuje, nevyplývá, že by konkrétní fyzická či právnická osoba měla právní nárok na to, aby jí stát nebo jeho organizační složka hmotnou věc nebo její část, kterou dočasně nepotřebují k plnění funkcí státu nebo jiných úkolů v rámci své působnosti nebo stanoveného předmětu činnosti, přenechaly do užívání. Na stát je v oblasti soukromoprávních vztahů třeba pohlížet jako na kteréhokoliv vlastníka (viz čl. 11 odst. 1 LPS, věta druhá). Není-li tu právní skutečnost, na kterou právní řád (zákon nebo právní jednání) výslovně váže povinnost státu přenechat jiné a konkrétní osobě hmotnou věc nebo její část, kterou organizační složka dočasně nepotřebuje k plnění funkcí státu nebo jiných úkolů v rámci své působnosti nebo stanoveného předmětu činnosti, nemá tato osoba soukromoprávní nárok na přenechání věci do užívání.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 740/99, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 22 Cdo 604/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2009, sp. zn. 28 Cdo 2716/2008.

Relevantní ustanovení: § 1012 občanského zákoníku, zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 613/2018

Datum rozhodnutí: 28. srpna 2018

Závěr: Účastníky sjednaná smluvní pokuta ve výši 1 000 Kč za každý den, kdy prodávající zůstala po obdržení kupní ceny hlášena k pobytu (a fakticky i pobývala) v převedeném domě, není v posuzované věci nepřiměřeně vysoká ve vztahu vůči povinnosti, jejíž splnění zajišťuje (odhlásit se včetně všech příslušníků domácnosti nejpozději do 60 dnů od obdržení kupní ceny z trvalého pobytu). Na nepřiměřenost smluvní pokuty nelze usuzovat z její celkové výše, je-li důsledkem dlouhodobého prodlení a s tím spojeného navyšování o jinak přiměřenou „denní sazbu“ smluvní pokuty.

Obsah: Spor byl veden o zaplacení smluvní pokuty, přičemž soud prvního stupně žalobu zamítl a odvolací soud rozsudek potvrdil. Soudy obou stupňů vycházely ze zjištění, že účastníci uzavřeli dne 24. 2. 2011 kupní smlouvu, jíž žalovaná prodala žalobci pozemky a rodinný dům. V kupní smlouvě byla dohodnuta sankce ve výši 1 000 Kč denně pro případ, že se prodávající včetně všech

příslušníků domácnosti nejpozději do 60 dnů od obdržení kupní ceny neodhlásí z trvalého pobytu v rodinném domě. Žalovaná se po obdržení kupní ceny neodhlásila z trvalého pobytu, dům dosud nevyklidila a žalobce se vyklizení domáhá žalobou podanou dne 10. 12. 2015. Sankci, kterou si účastníci sjednali v kupní smlouvě, soudy shodně vyhodnotily jako smluvní pokutu (§ 544 občanského zákoníku 1964). Zatímco soud prvního stupně na podkladě uvedených zjištění posoudil ujednání obsažené v kupní smlouvě jako platné a žalobu zamítl proto, že výkon práva žalobce shledal odporujícím dobrým mravům, protože zasahuje do veřejného subjektivního práva žalované na trvalý pobyt, odvolací soud dospěl k závěru, že posuzované smluvní ujednání je podle § 39 občanského zákoníku neplatné pro rozpor s dobrými mravy. Institut smluvní pokuty zakotvený v (kogentních) ustanoveních § 544 a § 545 občanského zákoníku 1964 je jedním z právních prostředků zajištění závazků, jehož účelem je donutit dlužníka pohrůzkou majetkové sankce k řádnému splnění závazku. Při zkoumání přiměřenosti výše smluvní pokuty z hlediska dobrých mravů je nutno uvážit všechny funkce smluvní pokuty, tj. funkci preventivní, uhrazovací a sankční. Přiměřenost výše smluvní pokuty je třeba posoudit z pohledu zajištěné povinnosti, s přihlédnutím k celkovým okolnostem úkonu, jeho pohnutkám a účelu, který sledoval. Účel smluvní pokuty spočívá zejména v pohrůžce citelnou majetkovou sankcí vůči dlužníkovi pro případ, že nesplní svoji povinnost z hlavního závazkového vztahu, a tím také v zabezpečení věřitele proti případné újmě, která by mu mohla nesplněním hlavního závazku vzniknout. Uvedený účel je – jak z povahy věci vyplývá – jen obtížně splnitelný pouhou symbolickou pohrůzkou, která má v poměrech dlužníka jen minimální význam a nemotivuje jej dostatečně k tomu, aby na sebe bral jen takové závazky, kterým při uvážení všech okolností může s vysokou pravděpodobností dostát; oproti tomu sankce nepřiměřeně vysoká může mít za následek neplatnost ujednání o smluvní pokutě, neboť podle 39 občanského zákoníku je právní úkon neplatný, rovněž jestliže je v rozporu s dobrými mravy. V daném případě plnila smluvní pokuta zejména funkce preventivní a sankční. Měla ochránit žalobce jako věřitele před porušením závazku, předejít jeho porušení a zajistit jeho včasné a řádné splnění. Aby tuto preventivní funkci mohla splnit, musí účinným způsobem dlužníka od porušení závazku odrazovat. Žalobce při koupi rodinného

domu do svého výlučného vlastnictví nesporně sledoval prosazení svých legitimních zájmů a vůle, aby po uzavření kupní smlouvy, resp. poté, co za převáděné nemovitosti zaplatí prodávajícím sjednanou kupní cenu, v převedeném domě neměly trvalý pobyt [a tudíž nepobývaly (nebydlely)] neoprávněné osoby, včetně žalované. V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem nebo s dobrými mravy restriktivně, a nikoli extenzivně. Opačný výklad by byl v rozporu s článkem 4 odst. 4 Listiny, podle něhož při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Závěr, že účastníky sjednaná smluvní pokuta ve výši 1 000 Kč za každý den, kdy žalovaná zůstala po obdržení kupní ceny hlášena k pobytu (a fakticky i pobývala) v převedeném domě, je nepřiměřeně vysoká ve vztahu vůči povinnosti, jejíž splnění zajišťuje, dovolací soud na rozdíl od odvolacího soudu neshledal správným a úvahy odvolacího soudu označil za zjevně nepřiměřené.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1237/96, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1682/2007, nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 87/04.

Relevantní ustanovení: § 39 a § 544 občanského zákoníku 1964.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2842/2018

Datum rozhodnutí: 26. srpna 2018

Závěr: *Za splnění závazku zprostředkovatele ze zprostředkovatelské smlouvy nelze považovat uzavření kupní smlouvy, která v otázce výše kupní ceny není identická (kupní cena je nižší) se smlouvou, na jejímž zprostředkování se účastnice ve zprostředkovatelské smlouvě dohodly. Nedošlo-li k uzavření určité kupní smlouvy, jež byla předmětem zprostředkování, zprostředkovatelka svůj závazek ze zprostředkovatelské smlouvy nesplnila, a proto jí nárok na sjednanou provizi nevznikl.*

Obsah: Spor byl veden o zaplacení odměny zprostředkovatele za zprostředkování prodeje nemovitosti. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že dne 2. 9. 2015 byla mezi žalobkyní jako zprostředkovatelem a žalovanou jako

zájemcem uzavřena výhradní dohoda o poskytnutí realitních služeb, právně kvalifikovaná jako zprostředkovatelská smlouva podle § 2445 a násl. občanského zákoníku. Jejím předmětem byl závazek zprostředkovatele zprostředkovat pro zájemce uzavření kupní smlouvy o prodeji souboru tam popsanych nemovitostí (pozemků) mezi zájemcem a třetí osobou za kupní cenu 14 500 000 Kč včetně zprostředkovatelské provize oproti závazku zájemce zaplatit za to zprostředkovateli provizi. V dohodě, která byla uzavřena na dobu šesti měsíců, bylo sjednáno, že výše kupní ceny může být změněna na základě písemné dohody smluvních stran. Podle zjištění soudu prvního stupně by žalobkyni právo na odměnu v dohodnuté výši vzniklo při kumulativním splnění dvou podmínek, a sice že zájemce uzavřel s třetí osobou zprostředkovávanou smlouvu za kupní cenu 14 500 000 Kč (či z logiky věci i za cenu vyšší) a že tuto smlouvu strany uzavřely přičiněním žalobkyně. Tak tomu však nebylo. V řízení bylo prokázáno, že k písemné změně dohody ohledně kupní ceny nedošlo. Bylo též zjištěno, že žalobkyně aktivně nevyvíjela činnost, jíž by vytvořila žalované příležitost uzavřít předmětnou kupní smlouvu se třetí osobou. Až následnými jednáními výhradně mezi žalovanou a kupujícím byla uzavřena kupní smlouva na předmětné nemovitosti za výrazně změněných skutkových okolností a za výrazně nižší cenu. Soud prvního stupně uzavřel, že mezi žalovanou a třetí osobou nedošlo k uzavření konkrétně identifikované smlouvy, na jejíž zprostředkování byla dohoda mezi účastnicemi uzavřena; žalobkyně tak svůj závazek ze zprostředkovatelské smlouvy nesplnila, a proto jí nárok na sjednanou provizi nevznikl. Odvolací soud rozsudek změnil a uložil žalované povinnost žalovanou částku zaplatit. Podle odvolacího soudu bylo v řízení prokázáno, že předmětné pozemky byly stále nabízeny za kupní cenu 14 500 000 Kč; bylo však věci žalované a potenciálního kupce, na jaké výši kupní ceny se fakticky dohodnou. Z výpovědi jednatele žalované bylo zjištěno, že další zájemce o koupi pozemků neřešil a po žalobkyni je nepožadoval. Žalovaná se posléze sama snažila najít vhodnějšího kupce, ale za cenu 14 500 000 Kč se jí to nepodařilo. Nárok na provizi byl proto uplatněn důvodně. V dovolání vytýkal žalovaný odvolacímu soudu to, že uzavřená kupní smlouva byla odlišná od smlouvy zprostředkované.

Proto předložil dovolacímu soudu k řešení právní otázku, zda lze považovat za splnění závazku zprostředkovatele ze zprostředkovatelské smlouvy uzavření kupní smlouvy, která není konkrétně identifikovanou smlouvou, na jejímž zprostředkování se zprostředkovatel a zájemce dohodli. Dále namítal, že nevzniká nárok na zprostředkovatelskou provizi, pokud zprostředkovaná smlouva nebyla uzavřena přičiněním zprostředkovatele. Nejvyšší soud dovolání vyhověl a rozhodl sám rozsudkem o zamítnutí žaloby. Podle § 2445 odst. 1 občanského zákoníku se smlouvou o zprostředkování zprostředkovatel zavazuje, že zájemci zprostředkuje uzavření určité smlouvy s třetí osobou, a zájemce se zavazuje zaplatit zprostředkovateli provizi. Podle § 2447 odst. 1 části věty před středníkem občanského zákoníku je provize splatná dnem uzavření zprostředkované smlouvy. Odvolací soud považoval pro vznik nároku žalobkyně na sjednanou provizi za postačující, že mezi žalovanou a třetí osobou došlo k uzavření kupní smlouvy. Odvolací soud tímto posouzením ale zcela pominul, že § 2445 odst. 1 občanského zákoníku váže závazek zprostředkovatele na zprostředkování uzavření určité smlouvy s třetí osobou a že podle § 2447 odst. 1 občanského zákoníku nastává splatnost provize zásadně dnem uzavření zprostředkované smlouvy. Pokud byl tedy podle zjištění soudů předmětem výhradní dohody o poskytnutí realitních služeb ze dne 2. 9. 2015 závazek žalobkyně zprostředkovat žalované uzavření kupní smlouvy o prodeji popsanych nemovitostí mezi ní a třetí osobou za kupní cenu 14 500 000 Kč a v předmětné kupní smlouvě byla sjednána kupní cena 13 265 307 Kč, tedy kupní ceny uvedené v dohodě nebylo při realizaci prodeje dosaženo, nelze dospět k závěru, že v případě realizované kupní smlouvy šlo o určitou kupní smlouvu, k zprostředkování jejíhož uzavření se žalobkyně v dohodě uzavřené podle § 2445 a násl. občanského zákoníku zavázala. Nedošlo-li k uzavření určité kupní smlouvy, jež byla předmětem zprostředkování, žalobkyně svůj závazek ze zprostředkovatelské smlouvy nesplnila, a proto jí nárok na sjednanou provizi nevznikl.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2387/2008.

Relevantní ustanovení: § 2245 a násl. občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 3009/17

Datum rozhodnutí: 9. října 2018

Závěr: Účastník smlouvy o hypotečním úvěru má zájem na tom, aby pojišťovna poskytla plnění z pojistné smlouvy, kterou se zavázala uhradit namísto účastníka smlouvy splátky hypotečního úvěru, ačkoliv účastník smlouvy o hypotečním úvěru není smluvní stranou pojistné smlouvy. Může se proto domáhat toho, aby byla soudním rozhodnutím uložena povinnost z takové smlouvy plnit.

Obsah: Stěžovatelka se rozhodla v roce 2007 koupit nemovitosti, a proto uzavřela s bankou smlouvu o poskytnutí hypotečního úvěru, na základě které byl stěžovatelce poskytnut úvěr. Banka zároveň nabídla stěžovatelce možnost pojištění poskytnutého úvěru, ta nabídku přijala a přistoupila k pojištění úvěru pro případ smrti nebo plné invalidity na základě rámcové pojistné smlouvy uzavřené mezi pojišťovnou (žalovanou v řízení před obecnými soudy) jakožto pojistitelem a bankou jako pojistníkem. Následně se u stěžovatelky projeví vážné zdravotní problémy a byla jí přiznána invalidita III. stupně. Stěžovatelka v návaznosti na nastalou pojistnou událost požadovala od pojišťovny pojistné plnění vyplývající ze sjednaného pojištění úvěru, které jí však nebylo poskytnuto, neboť podle vedlejší účastnice stěžovatelka v přihlášce k pojištění neuvedla pravdivé informace o svém zdravotním stavu a záměrně zamlčela skutečnost, že se v době před sjednáním pojištění léčila s chronickým onemocněním dýchacích cest. Stěžovatelka proto podala žalobu u okresního soudu a domáhala se zaplacení pojistného plnění. Okresní soud žalobu zamítl s tím, že stěžovatelka není k podání žaloby aktivně legitimována, neboť není smluvní stranou pojistné smlouvy uzavřené mezi žalovanou pojišťovnou a hypoteční bankou, a proto nemá na pojistné plnění nárok. Odvolací soud však zrušil rozsudek okresního soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že se stěžovatelka domáhala plnění ve prospěch banky, která je oprávněna k přijetí pojistného plnění. Z předmluvní informace o pojištění hypotéky dostupné na internetových stránkách banky plyne, že pojištění je určeno k zajištění schopnosti klientů banky splácet poskytnutý úvěr, za což klienti zaplatí bance poplatek.

Dlužník z úvěrové smlouvy hodlá přihláškou k rámcové pojistné smlouvě hájit především své vlastní zájmy, nikoli zájmy banky, stěžovatelka je podle odvolacího soudu aktivně legitimována k podání žaloby, neboť má na poskytnutí pojistného plnění právní i ekonomický zájem. Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu změnil a potvrdil rozsudek okresního soudu. Uvedl, že vyplývá-li právo ze smlouvy, může je vymáhat pouze ten, komu je smlouva přiznává, případně komu přiznává oprávnění takové právo vymáhat pro jiného. Stěžovatelka není smluvní stranou smlouvy, z níž toto právo plyne, není ani oprávněna pojistné plnění přijmout, tudíž ani je vymáhat pro sebe, a není ani subjektem, jemuž by smlouva přiznávala oprávnění vlastním jménem pojistné plnění vymáhat pro třetí osobu. Takové oprávnění jí nedává ani přihláška k pojištění, byl-li jejím obsahem podle skutkových zjištění souhlas s tím, aby právo na výplatu pojistného plnění mohl uplatnit pojistník. Pojištěná je objektem pojištění, tím, jehož pojistné riziko si pojistila banka, která jediná může být v případném sporu o výplatu pojistného plnění z této smlouvy aktivně legitimována; právní (tím spíše ekonomický) zájem na vypořádání smluvních vztahů založených smlouvou uzavřenou mezi třetími osobami nemůže sám o sobě stěžovatelce založit aktivní věcnou legitimaci ve sporech o plnění z takové smlouvy. Neobsahuje-li pojistná smlouva o pojištění cizího pojistného rizika, z níž žalobní nárok vychází, žádné ujednání, ze kterého by pro stěžovatelku jako pojištěnou plynulo právo na výplatu pojistného plnění, ale ani právo domáhat se svým jménem výplaty tohoto plnění ve prospěch pojistníka, nemá žalobkyně v tomto sporu aktivní věcnou legitimaci, a její žaloba tudíž nemůže mít úspěch. Proti rozsudku Nejvyššího soudu podala stěžovatelka ústavní stížnost. Namítla porušení svého ústavně zaručeného práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Zásah spatřovala zejména v tom, že jí nebyla přiznána aktivní legitimace k podání žaloby o zaplacení pojistného plnění, byť se dle své argumentace stala účastníkem pojistného vztahu na základě přihlášky k pojištění. Stěžovatelka měla povinnost měsíčně platit pojistné, a pokud by tak nečinila, pojištění by zaniklo. Vedlejší účastnice (žalovaná pojišťovna) pojistné plnění neposkytla ani po více než sedmi letech. Banka se v soudním řízení domáhá úhrady zbývajících částí hypotečního úvěru, aniž by u vedlejší účastnice nárokovala pojistné plnění. Stěžovatelka rovněž poukázala

na skutečnost, že pojišťovna a banka jsou vzájemně propojeny, neboť jsou součástí jednoho holdingu. Stěžovatelka byla udržována v domnění, že úvěrová smlouva i pojistná smlouva jsou sjednávány v rámci jedné společnosti, neboť je uzavírala se stejným bankovním poradcem a na hlavičkovém papíru banky. Ústavní soud v první řadě shledal procesní pochybení v rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud napadeným rozhodnutím změnil rozhodnutí odvolacího soudu z důvodu jiného právního názoru na otázku aktivní legitimace stěžovatelky, který byl již v minulosti zformulován v judikatuře odvolacího soudu, aniž by však na tuto skutečnost stěžovatelku vhodným způsobem upozornil a umožnil jí adekvátně zareagovat v rámci kontradiktorní diskuse účastníků řízení. Z napadeného rozhodnutí ani z obsahu procesního spisu neplyne, že by Nejvyšší soud nařídil ve věci jednání nebo jiným způsobem umožnil stěžovatelce reagovat na potenciální a pro stěžovatelku „dramatickou“ změnu právního názoru (např. v rámci své poučovací povinnosti). Ústavní soud s ohledem na uvedené dospěl k závěru, že Nejvyšší soud porušil stěžovatelčino právo na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 38 odst. 2 Listiny tím, že neučinil otázku (ne)existence aktivní žalobní legitimace stěžovatelky ve světle vlastní ustálené rozhodovací praxe předmětem kontradiktorní diskuse stran a následně (nepředvídatelně) dospěl k jinému právnímu názoru než soud odvolací. Dále se Ústavní soud zaměřil na otázku aktivní legitimace stěžovatelky k podání žaloby. Občanské soudní řízení je jednou ze záruk spravedlnosti, práva a slouží upevňování i rozvíjení zásad soukromého práva – v posuzovaném případě je to především ochrana právem chráněných zájmů pojištěného, která plyne i z § 10 zákona o pojistné smlouvě ve spojení s § 2 OSŘ. Konstrukce hmotněprávního ustanovení je totiž taková, že pojištěného nenechává bez právní ochrany (srov. jeho odstavce 3 a 4), nýbrž vychází z předpokladu, že v případě zániku nebo smrti pojistníka vstupuje pojištěný do soukromého pojištění namísto pojistníka, a to dnem, kdy pojistník zemřel nebo zanikl bez právního nástupce, nestanoví-li smlouva jinak. Proto bude úkolem Nejvyššího soudu v jeho postavení interpreta a sjednocovatele výkladu podústavního práva (čl. 92 Ústavy) v nově otevřeném řízení posoudit, zda nelze zákon s ohledem na ochranu zájmů pojištěného (spotřebitele) ústavně konformně vyložit tak, že ustanovení analogicky platí pro případ nečinnosti pojistníka, protože pojištěný

se ocitá *de facto* ve stejné situaci, kterou řeší § 10 odst. 4 zákona o pojistné smlouvě – v okamžiku, kdy pojistník začne podle smlouvy plnit, se původní stav obnoví. Důležité je, že stěžovatelka byla jako spotřebitelka v postavení tzv. slabší strany smlouvy, která požívá zvýšené ochrany, a k jednostranně zaměřeným ujednáním v její neprospěch se nepřihlíží. K vyrovnání ze své podstaty nerovného postavení slouží princip ochrany spotřebitele plynoucí z principu rovnosti vyjádřeného v čl. 1 Listiny. Ze střetu autonomie vůle a z ideje rovnosti plyne ochrana slabší smluvní strany – s cílem dosažení vyvážené pozice, tj. spravedlnosti, ekvity či rovnováhy zúčastněných zájmů. Smyslem pojistného vztahu bylo úplatné převzetí povinnosti uhradit dluh v případě nastalé pojistné události. Pojišťovna za úplatu podstupuje riziko, že bude hypoteticky v budoucnu povinna doplatit zbývající část nesplaceného úvěru namísto pojištěné ve prospěch pojistníka, nastane-li pojistná událost. Stěžovatelka uzavřela smlouvu o hypotečním úvěru, která je svým charakterem spotřebitelskou smlouvou, a ze které tedy plyne nadstandardní ochrana tzv. slabší smluvní strany. Banka zároveň nabídla stěžovatelce možnost sjednání pojištění poskytnutého úvěru pro případ její smrti nebo plné invalidity. Stěžovatelka této možnosti využila a podepsala přihlášku k pojištění, čímž se stala subjektem pojišťovacího vztahu (pojištěnou), vzniklého na základě pojistné smlouvy uzavřené mezi vedlejší účastnicí jakožto pojistitelem a bankou jakožto pojistníkem – z toho stěžovatelce plynula mj. povinnost platit měsíčně pojistné. Shrnuto, stěžovatelka byla přesvědčena vzhledem k okolnostem uzavření předmětné smlouvy, že má poskytnutý úvěr pojištěný pro případ smrti nebo plné invalidity a v případě nastalé pojistné události pojistitel doplatí příslušnou část zůstatku úvěru bance namísto stěžovatelky. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku ve stručnosti dospěl k závěru, že stěžovatelka není aktivně legitimována k podání žaloby, neboť v řízení před obecnými soudy nejde o její práva či povinnosti, a odkázal na vlastní judikaturu z roku 2002, 2004 a 2012. S tímto přístupem a restriktivním výkladem práva se Ústavní soud neztotožnil. Je to stěžovatelka, kdo má primární zájem na vyplacení pojistného plnění, nikoli pojistník – banka –, které může být v závěru lhostejno, zda získá finanční prostředky poskytnuté v rámci úvěru zpět od pojišťovny, nebo od dlužníka – stěžovatelky. Rovněž nelze odhlédnout od skutečnosti, že pojišťovna a banka spadají do

stejného holdingu. Mohla by tak hypoteticky nastat situace (a v nyní posuzované věci skutečně nastala, jak plyne z vyjádření banky), ve které nemusí mít banka z různých důvodů zájem požadovat plnění od „spřátelené“ pojišťovny, čímž by v důsledku aplikace právního závěru Nejvyššího soudu byla stěžovatelka postavena do patové situace – nemohla by plnění požadovat přímo po pojišťovně a zároveň by neměla prostředek, kterým by mohla donutit banku k uplatnění pojistného nároku

u pojišťovny. Situace na trhu s hypotečními úvěry se navíc vyvinula do stavu, kdy má dnes téměř každá banka poskytující hypoteční úvěry vlastní či majetkově provázanou pojišťovnu, a ztrácí tak vůči ní potřebnou motivaci k uplatnění pojistného nároku.

Relevantní ustanovení: čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Připravil: Jan Tryzna

Knižní novinka z nakladatelství Wolters Kluwer

Elektronické právní jednání

Vojtěch Kment

Těžiště monografie spočívá v analýze a výkladu základních institutů elektronického právního jednání, jak vychází z nové úpravy evropským nařízením č. 910/2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu, označovaným zkratkou eIDAS. Jde zejména o prostý a kvalifikovaný elektronický podpis fyzických osob a elektronickou pečeť osob právnických.

Výklad zahrnuje podrobný rozbor všech dílčích právních předpokladů uvedených institutů a podává i vysvětlení dopadů nařízení eIDAS do fungování státní správy i oblasti e-commerce. Monografie podává také srovnávací analýzu elektronického právního jednání podle práva EU, ČR a Německa. V neposlední řadě nabízí také exkurz do obecné teorie právního jednání, která je základním východiskem pro pochopení právního jednání v éře moderních komunikačních technologií.

V rámci rozboru autor též identifikuje mnoho oblastí, které jsou nařízením upraveny nedostatečně. Jejich znalost je důležitá pro zaplnění smluvní úpravou, vnitřními předpisy obchodních korporací i veřejné správy, popř. de lege ferenda pro podrobnější vnitrostátní implementaci.

Kniha je nejen výsledkem čerstvého právního výzkumu autora v oblasti práva ICT, ale i jeho schopnosti spatřovat za právní úpravou možnosti technické realizace, která se opírá o mnohaleté zkušenosti z původní profese počítačového inženýra. To mu umožňuje v případě potřeby vést výklady i tam, kde by ryze právní autor již tápal, nebo předkládat inovativní závěry, náměty k diskusi a úvahy k rozvoji oblasti.

Objednat můžete na obchod.wolterskluwer.cz